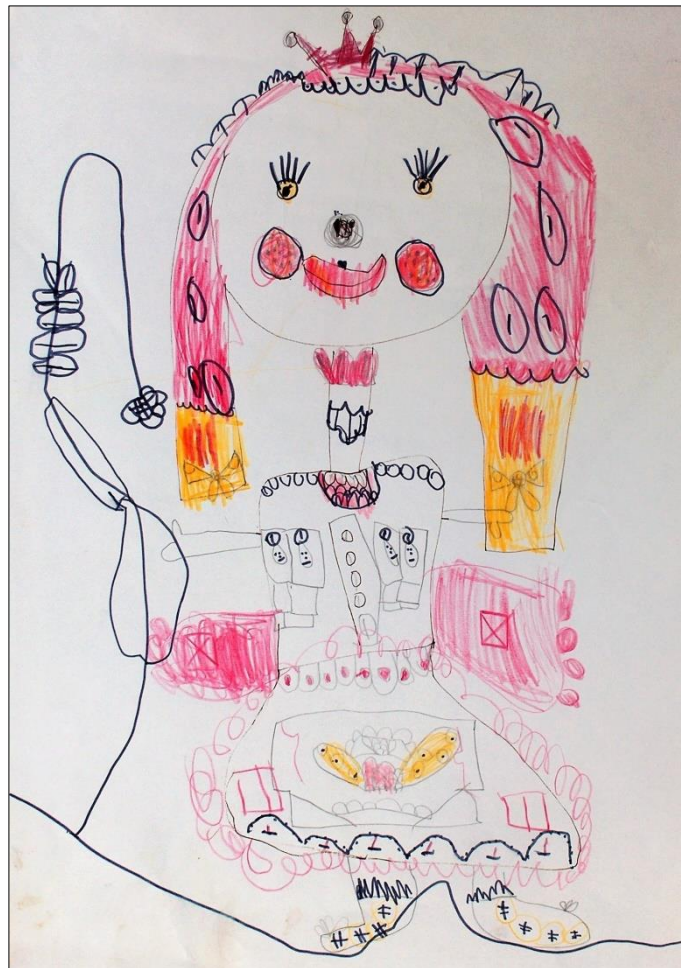

Platthy István

Az eredendő kifejezőmód II.
A művészet születése a kisgyermekben

A világ megszerkesztése

2024.

Az eredendő kifejezőmód II.

A művészet születése a kisgyermekben

A világ megszerkesztése

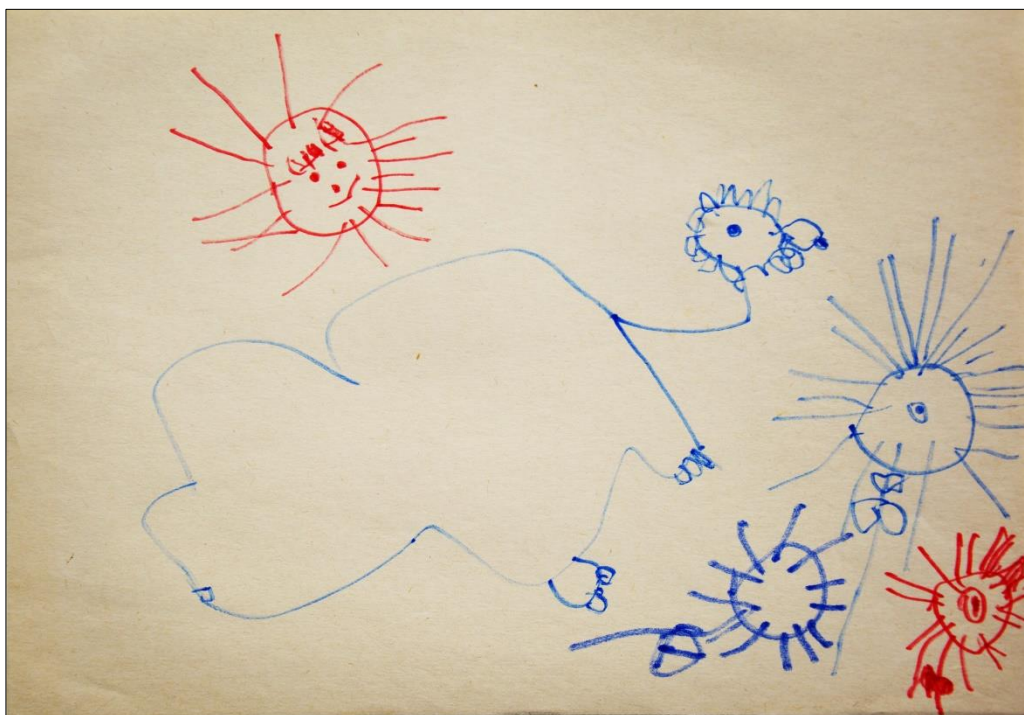
(A korai gyermekrajz-fejlődési folyamat összehasonlító elemzése az érzetek alakulásával és az ősi képzetekkel)

Mint ahogy „Az eredendő kifejezőmód I” a teljességről szóló előző írásomban kifejtettem, az ábrázolás és a rajzi önkifejezés megkülönböztetését fontosnak tartom. A kifejezőmód önmagunk és a világgal való viszonyunk belső megfogalmazása, mely érzékletes, élő módon kivétel az alkotásra. Az ábrázolás ugyanakkor tanult folyamat, melyben a hagyományos rajzpedagógia konvenciót tanít, illetve a társadalmi környezet nyújt mintát rá a gyerekeknek. Az ábrázolás célja, hogy a rajzoló megközelítőleg élethűen jelenítse meg a látványt a papíron, vagy egyszerűen lemásolja az előtte lévő képi alakzatot, mintázatot. Ezzel szemben az óvodáskori gyermek a benne élő ősfirkákból és ősképekből felépítve bontakoztatja ki belső képzetait a világról, önmagáról. Mindezt kisgyermekkorai alakzataiból szerkeszti, konstruálja meg a rajzlapon. Vagyis nem lerajzolja, hanem felépíti, újratereket, lemodellezi a benne élő külső és belső világot.

Mind, ahogy az előző írásomban most is támaszkodok Rhoda Kellogg amerikai gyermekrajz kutató munkásságára és a magam vizsgálataira, az általam gyűjtött korai gyermekrajzok elemzésén keresztül folytatom az önmagától fejlődő rajzi folyamat bemutatását, amelyeken már fokozatosan megjelennek a kulturális és társadalmi hatások.

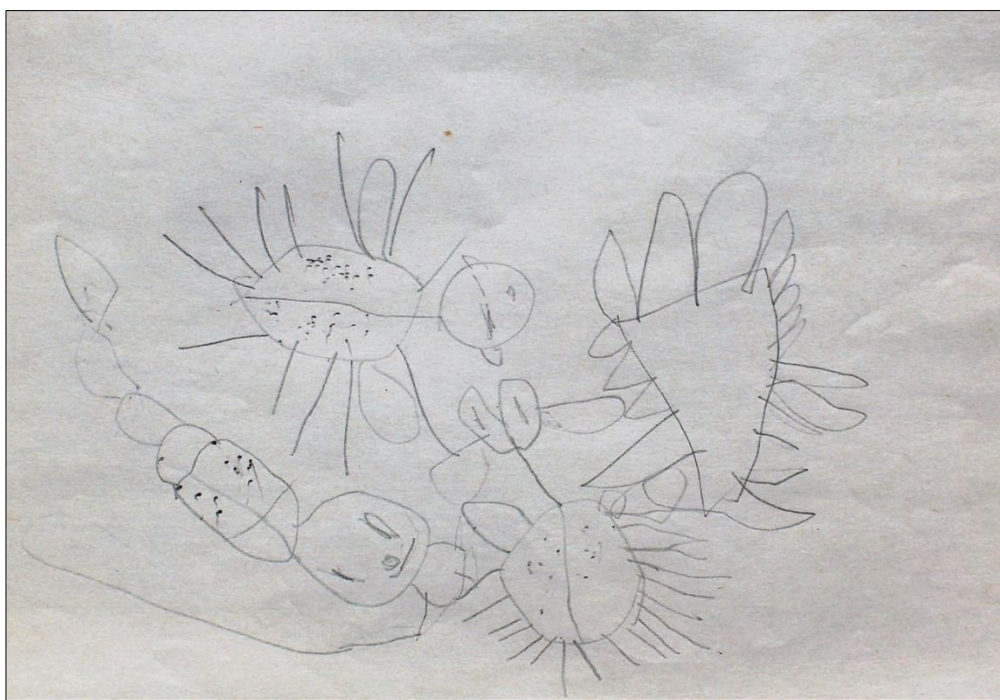
Újból hangsúlyozni kívánom, hogy e korai gyermekrajz-alakzatok, belső képzeteken alapuló képi jelek, egyetemesek, hozzátartoznak az emberi lélek természetéhez, alapját képezik a későbbi személyes élményekkel és kulturális hatásokkal egyre jobban feltöltődő alkotásnak, ha hagyjuk, hogy a gyermek az eredendő belső képzetéhez viszonyítsa, építse, befogadja a külső világot. Ez egy olyan velünk született adottságból kibontakozó alapképlet, mely segít a világban tájékozódni, a legfontosabb dolgokat megérteni, lelkünket ráhangolni a különböző életfeladatokra, segít életvitelünk, életutunk előrelendítésében, konfliktusaink nonverbális feldolgozásában. Fontos, hogy saját kifejezőmódjával a gyermek belső, szubjektív világa számára befogadhatóvá tegye az általa átélt élményeket, felismerje a benne, és kint a világban lévők közötti analógiákat. Ha a felnőtt nem várja ki, hogy a gyermek ráébredjen a világra; hanem túl korán, a gyermektől idegen észjárása alapján, ráerőlteti saját jónak vélt, megtanulandó, vizuális formáit; akkor ez a természetes belső képzetvilág elfojtódik, a tudattalan mélyére száműződik; a gyermeki ábrázolás görcsös lesz, kifejezőerőben elsilányosodik, és bekövetkezik a rajzi törés jelensége serdülőkorban.

Én ezt a születésünk óta bennünk lévő adottságokon alapuló, az emberi közösség hatására előhívódó, „őskép világra” épülő látást nevezem természetes belső látásnak, **eredendő kifejezőmódnak**.

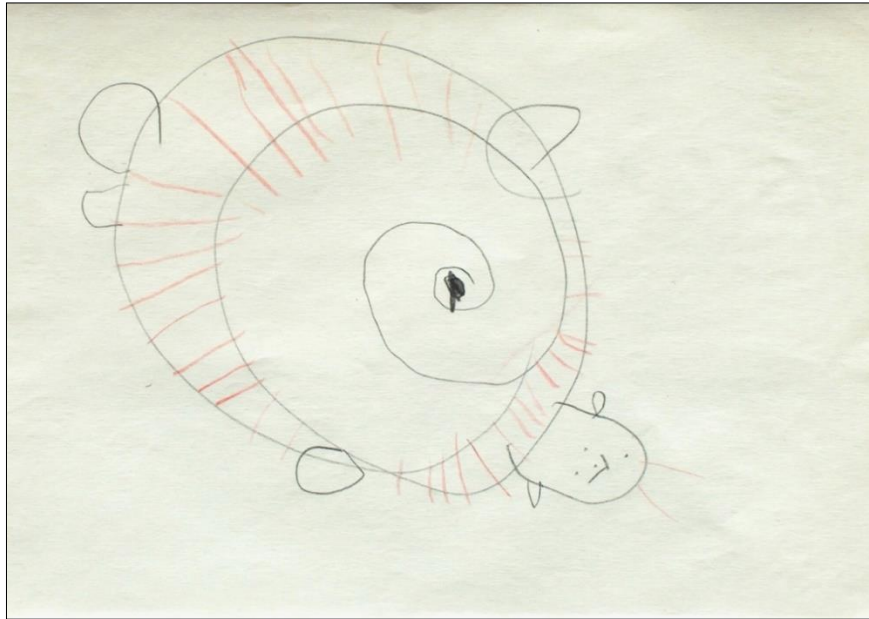

1. kép – Fanni (2 éves) „Állat és Nap megjelenítés”

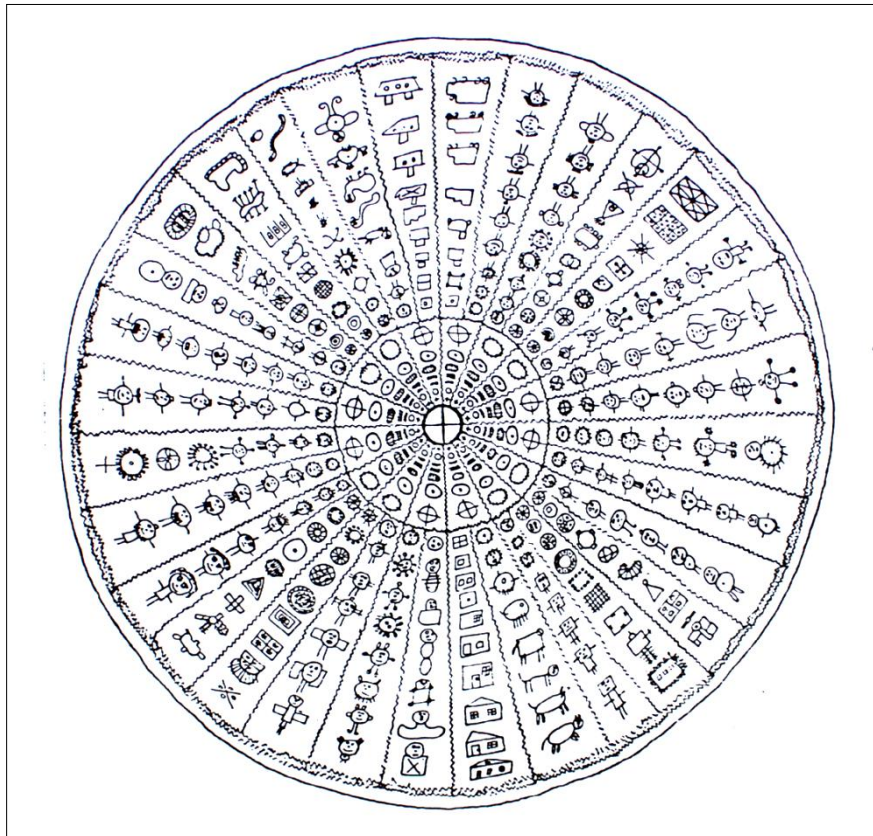
Előző írásomban bemutatott Nap- és az embermegjelenítést összekapcsolja a gyermek, melyből az állatok születnek meg (1-3. kép). Körös-körül a Nap sugarai is gyakran jelen vannak a korai állatmegjelenítésen, azonban egy-egy sugár amőbaszerűen kitűrődik az állat testét hozva létre, vagy fejek, lábak lesznek belőle. Érdekes, hogy az egyik állatrajzon az eredeti napalakzat csigavonallal is központosul. Az első felismerhető állatmegjelenítés már 2 éves korban is megjelenhet, szinte a Nap, és embermegjelenítésekkel egy időben.

2. kép – Fanni (2 éves) „Állat megjelenítés”

3. kép – Fanni (2 éves) „Állat megjelenítés”

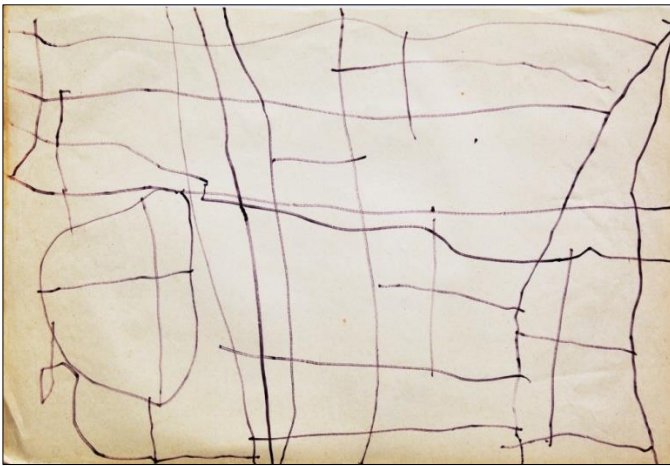

4. kép – Rhoda Kellogg: kördiagramja, mely azt mutatja, hogy a mandalából hogyan differenciálódik, alakul ki a többi forma, melyet a kisgyermek használ. (R. Kellogg 1970:273)

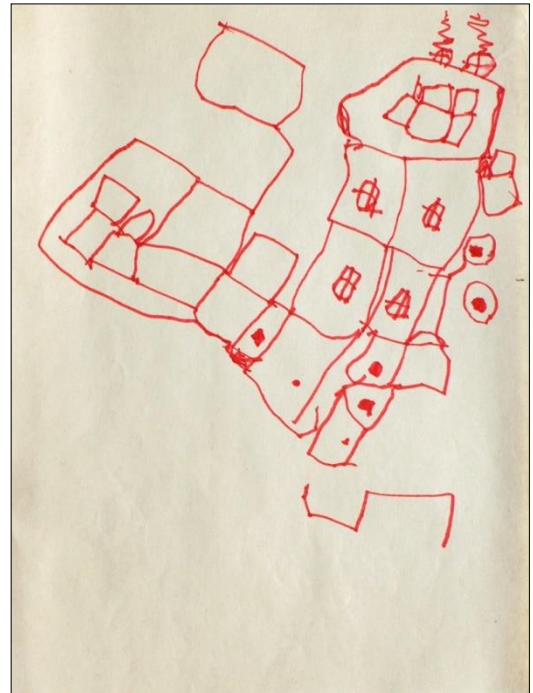
A korai gyermekrajz-fejlődés bemutatásának ezen a pontján mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy az ősi mandalából, a körkeresztből – mint világegészből – bomlik ki, differenciálódik a gyermek rajzaiban – mint a világ egy-egy szelete – a nap, az ember, a ház, a fa, virág, állat stb. megjelenítése, mint egy pontból kiinduló teremtés, világlelkezés folyamata. /4. kép/. Rhoda Kellogg óta számtalan kutató figyelte ezt meg. Itt a szelf-működés kiteljesedése, a

hatóerő hatalmas élménye, adott esetben a szimbolikus teremtés aktusa történik. Az ember egyik „isteni” tulajdonsága, a teremtés, az alkotás képessége jelenik meg. Ez a vizuális kreativitás alapja. Természetesen azt is hangsúlyozni kell, hogy jelen tanulmányomban bemutatott rajzi folyamat nem minden gyereknél egyformán, ugyan úgy zajlik le, sőt többféle is lehet, de hogy mindegyiknél fokozatosan kibomló folyamatról kell beszélnünk, az biztos. Az önkifejezésen alapuló művészetterápiában a folyamatszerűség a későbbiekben is megfigyelhető, erre épül Hárdi István pszichiáter által kifejlesztett kifejezéspatológiai módszer, a dinamikus rajzvizsgálat.

A körben lévő kereszt egyben kínálja magát arra, hogy belőle négyzet jöjjön létre /5. kép/. A lehetőséget kihasználja a gyermek és építkezni kezd vele a síkban, szerkezeteket, négyzetes hálórendszereket hoz létre belőle. Ebből születik meg a ház alakja /6. kép/.

5. kép – Laci (4 éves) „Négyzetes építkezés”

6. kép – Fanni (két és fél éves) „A ház születése”

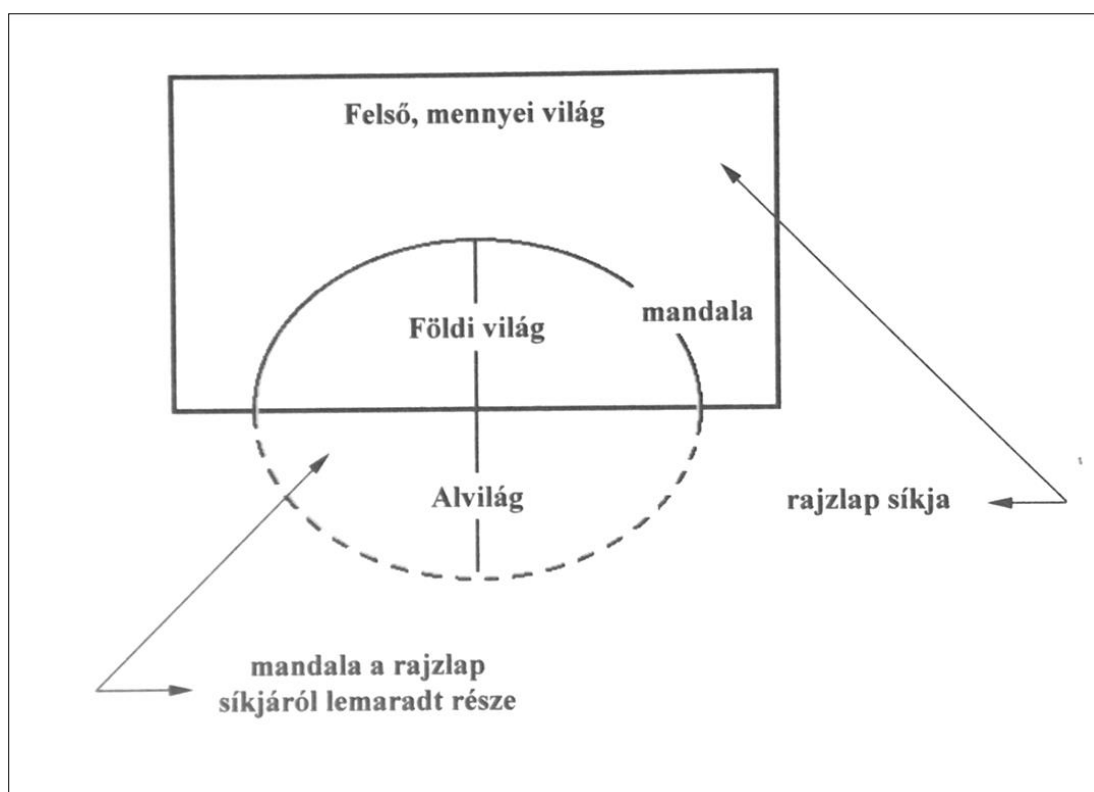
7. kép - Fanni (két és fél éves) "A Nap virágai"

Rhoda Kellogg felfigyelt arra, hogy lineáris vonalvezetésű firkákat is alkot a gyermek. Az általa felállított 20 alapfirka-típus közül 7 ilyen. A különböző firkatípusok egymással kombinálódhatnak. Kellogg kombinátumok és aggregátumok néven rendszerezni is próbálta őket.

A lineáris vonalvezetés az állapotszerűséggel szemben az időbeliség kifejezésére alkalmas. Az időbeliség a változás, a történet megidézője. Mint már a korábbiakban bemutattam, az időbeliség is két karakterű, egy egyenes mentén folytonos, lineáris és körkörös, illetve önmagába más-más szinten visszatérő spirális /7. kép/.

Az önmagába visszatérő időt a földiek számára a Nap határozza meg. Ezért nagyon izgalmas, hogy a Nap és a lineáris firkákat egyesüléséből születik meg a virág a kisgyerekek rajzain. /7. kép: „A Nap virágai”/. Tudjuk, hogy a virág a Nap felé fordul. A Nap melege táplálja energiával, szervezi, építi fel testét. A virág és a növény a földből a Nap felé törekszik, a fény irányába növekszik. Ez egy olyan őskép, ősidők óta használt analógia, amely az ember életének alapvető értelmét, adott esetben fejlődését fejezheti ki. Az ember beleszületik a világba, a földre születik, hogy azután felfelé „az ég felé” törekedjen. A kisgyermek különösen szomjazza a tudást, meg akarja ismerni a világot, felfelé a szellemi szférák felé törekszik, amely szellemiséget a Nap, a fény idézi meg számára.

„A virág speciális szerkezete miatt jelképezi a világmindenséget, a világ közepét, a Napot is.”
(Feuer Mária 2000: 284)

8. kép – A körkereszt-képlet, mint képi kompozíciós rend

9. kép - Fanni (5 éves) A körkereszt alsó része az "alsó világ" is megjelenik a rajzon, föld alá bújó járatokkal, a végén egy kis, az üreget tovább ásó állatkával, aki időnként a felszínen is körülnéz.

A későbbiekben az óvodáskorú gyermek rajzain, a körkereszt szerkezet megmarad, de már a körkereszt-képlet nemcsak önálló jelként manifesztálódik, hanem képi kompozíciós rendként, /8. 9. kép/ közeget adva akár az emberi kapcsolatok megjelenítésének is. A mandala-szerkezet rajzlapról lemaradó része időnként, mint „sötét” alsóvilág előjöhethet újból a gyerekek rajzain /9. kép/.

10. kép – Fanni (5 éves) A körív alsó része eltűnik, a gyermek a teljességélményét a részlegesség váltja fel.

A gyermekben élő körkereszt azért alakul át a rajzfejlődés folyamatában, mert ahogy a gyermek növekszik, szocializálódik, óvodás korhoz érve, fokozatosan kikerül a lét teljességének élményéből, és lassanként a földi valóság részleteibe merül el. A körkereszt-szerkezet rajzlapon maradó félköríve, dombbá, belül barlang képzetévé válik, amely azonban lehet szívárvány, ház, stb. is. A körív alsó része eltűnik. Mind a barlangban, mind a szívárvány alatt lakik valaki, vagy valakik. A barlangrajz szintén az óvás, a bent, az anyai öl képzetét, melegét idézi meg a gyermek számára, de jelentheti a szunnyadó élet, a magállapot képzetét is /10. kép/. Nem szűnik meg, de mégis átalakul a benne élő mandala, a teljesség a tudattalanba (**the subconscious**) merül el, a látható felszínen a részlegesség marad. Emlékeztetni szeretnék Stern már a korábbiakban, előző írásomban bemutatott fogalmára, az amodális percepcióra, mely azt jelenti, hogy az újszülött a világot teljességében éli meg, és ez a teljesség élmény még utána sokáig megmarad. De óvodáskor vége felé a mi kultúránkban a teljesség élmény felbomlik, a részlegességbe megy át a szocializáció során /8 kép/. „Minden egész eltörött” mondja versében Ady Endre korunk kultúrájára.

Az alkotáson /11. kép/ a domb tetején egy fa is megjelenik. A dombból kinövő fa visszatérő motívuma Fanni rajzainak, ahogy más kisgyermek esetében is. /10. kép, 11. kép/ Az így kibontakozó kompozíciós rendet az „ eget” és a „földet” összekötő életfaszerkezetként definiálja több kutató is. Az életfa, illetve az ősi életfajelkép megtalálható mind a törzsi művészetben, mind a népművészetben, igen gazdag, sokféle változatban. Az emberi létezés alapvető belső törekvéseit modellezi: az ember egy anyagi, földi világba születik bele, de élete során a felsőbb szellemi világba törekszik. Minderről már C. G. Jung is ír, illetve Koch fatesztje (1954) is ezen alapul.

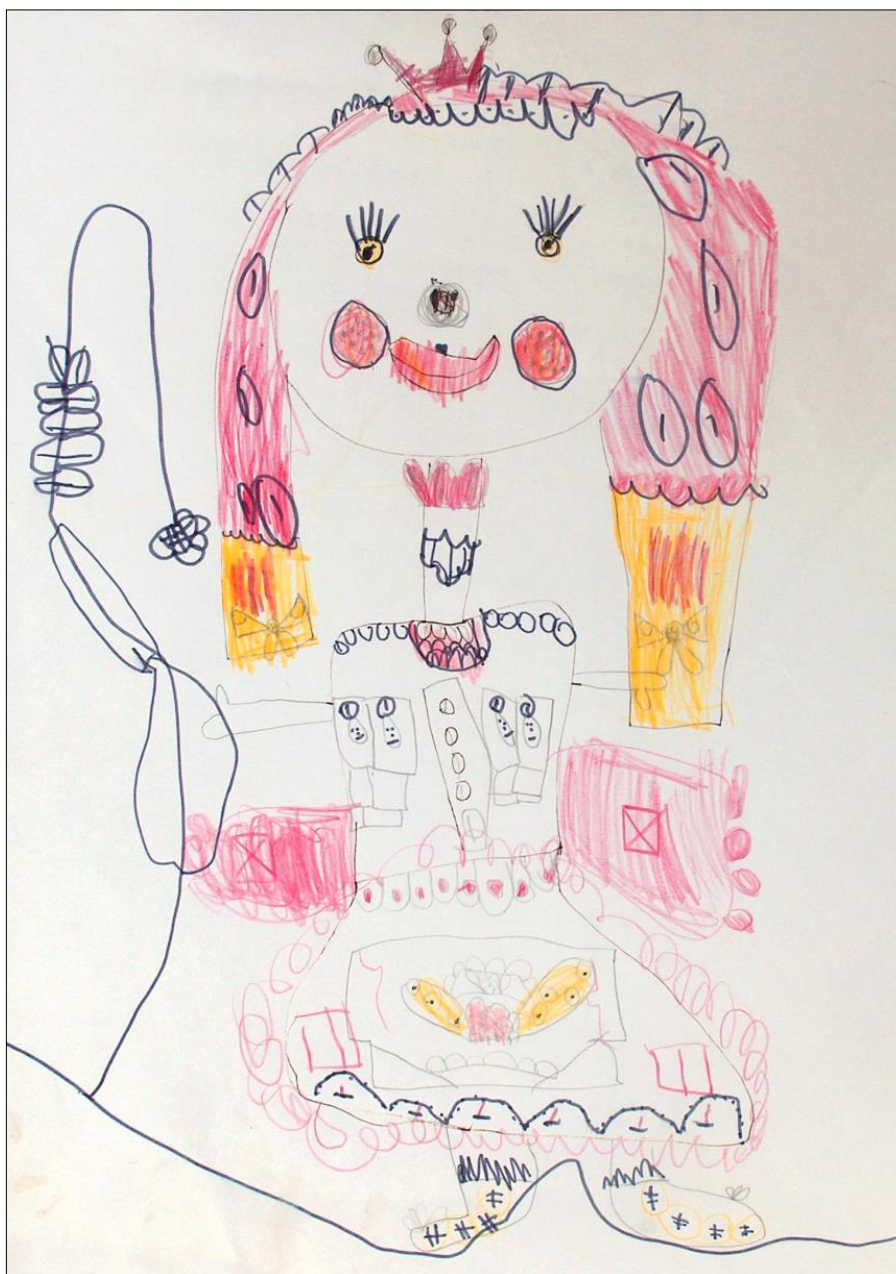
11. kép – Fanni (5 éves) Az életfaképlet

12. kép – „Életfa, mint a személyiségfejlődés modellje” Palóc női bunda

A 12. képen tipikus életfát láthatunk. A készítő szücsmester ügyesen használta fel a női bunda szabásmódja adta lehetőségeket az életfa mustrájának kihímzése során. A bunda hátsó, középső redőjét használta fel, az óvódás rajzokból megismert domb, mandala felső íve megjelenítésére. Az élet forrását, az anyaméhet is megidéző barlangból bújik ki, az evilágra jött életet megidéző, felfelé növvő, terjeszkedő, virágot bontó növényi forma. A visszahajló gallér felhő formájúvá csipkézett mustrája pedig az eget idézi meg. A gyermekrajzokból már megismert módon a népi alkotó is napsugárszerűen elhelyezkedve futtatja körbe a domb körívén a növényi létezőket, kitüntetve a legfelül állót, mely az előbb ismertetett módon tovább növekszik, miképpen az a gyermek is teszi. A régi paraszti kultúrában a hordott ruha kifejezte viselőjének személyiségét, életkorát, családi állapotát, stb. Személyiségfejlődését szimbolizálva, a női bunda egykori viselőjének életfa mustrája már „nagyra nőtt”, szemben a kisgyermek „életfája” még kicsi. 25 évvel ezelőtt Erdélyben, a gyimesi havasokban egy szücsmestertől szerettem volna egy mellénybundát rendelni részemre. Azt mondta, hogy nem tudja vállalni, mivel nem ismer, előbb meg kellene alaposan ismerkednie velem, hogy a nekem való hímek kerüljenek kivarrásra a bundán, amelyek kifejezik az egyéniséget, személyiséget.

13. kép – Fanni (6 éves) „Királynő”
A női szerepekre való készülés rajzi kifejeződése.

14. kép – Fanni (6 éves) Királynő, kötényében az eljövendő potenciális anyaságát megidéző viraggal.

Az óvodás, kisiskolás kislányok előszeretettel rajzolnak királynőket, melyben valójában önmaguk fejlődő, ébredező nőiességét fogalmazzák meg, önkéntelenül is a női szerepre készülnek (13-14. kép). Megjelenik egyrészt a királynők nagy hajszátrában az anyjának képzelete, mint óvó-védő minőség, köténytájékon ugyanakkor csillagocskával, napocskával, virágocskával jelezve eljövendő, most még csak potenciálisan jelenlevő anyaságukat. (A 13. kép királynőjének kötényén már egyenesen egy anyaméhet is megjelenített Fanni.). Mindez a kettős anyaság képzelete. Nem csak az anyaszerepek jeleznek meg a királynő alakjában, hanem a másik női minőség próbálgatása is – a párválasztásban később elengedhetetlen női csábító szerep – a királynő alakjának feldíszítésével. Már a kislányok is szeretnek tetszeni, fontos hogy önértékelésük fejlődjön, erősödjön, alakuljon ki értékeik reális tudata, felnőttkorukra legyen megfelelő önbizalmuk.

A népi kultúrától sem idegen a királynő alakja, hiszen az eladósorba kerülő lányok és menyasszonyok viselete is koronás királynőszerű, szép példáit láthatjuk a kalotaszegi, a torockói és a sárközi népviseletben is.

A 14. képen ugyanakkor a gyermekrajzokban szintén gyakori „létramotívum” is megjelenik, itt égit, koronás személyes Napig érő karácsonyfaként, mellyel az „ eget és a földet” köti össze a gyermek, mint ahogy az előző példákban is láthattuk. (Az égi lajtorja, mint az evilágot és a transzcendens világot az ember számára összekötő szimbólum alapja szintén ősi képzet, megjelenik mind a sámánizmusban, mind a keresztény misztikában.)

A gyermekrajzokban megjelenő királynő alakokról Molnár V. József néplélekrajzi író művészi látásmódjával, mély hitével költőien így fogalmaz: *„Tapasztalásom szerint a hat-hétesztendős gyermeklányokban megnő az eredendő, lelkükben fészkelő anyaság iránti szűzi vágyakozás. A kisleány – mindahány aki a világra születik – fészeknyi gyermek anyja kíván lenni, belső készletésre, a Teremtő okán. E szentséges vágyakozás, akaratlan nagy akarás a legteljesebben a királynő alakban testesül-lelkesül.*

A királynő alakban általában a „kettős anyaság” mutatja meg magát. A királynő gyakran földig érő haj-sátra az anyaméhben öntudatlanul átélt kerek szeretetről vall, s az anya áldozatos gondoskodásáról, amellyel körbe fogja-öleli a cseperedő gyermeket; mindez a gyermeklánnyal születő, benne javarészt tudat mögött munkálkodó anyaságvágy táplálója, életben tartója, s növelő-

nevelője egyben. A királynő alak szoknya-sátra-háza a rajzoló gyermeklány anyaság-óhajtásáról, a „szűz anyaságról” beszél; a korona e kettős anyaság szentséges voltára utal. A kettő, illetve három együtt adja, adhatja az emberélet folyamatosságát, nemzedékről nemzedékre megújuló szakadatlan láncolatát. A királynő alakban föllelhető kettős anyaság jelen van őshitünk Boldogasszony képében, kultuszában is. A hajsátor a Nagyasszony megfelelője, a szoknya-sátra-háza annak szűz lányát, a Kisasszonyt varázsolja, idézi meg. Kereszténnyé lett népünk lelkében a Teremtő akaratából személyessé lett a fiktív Kisasszony-kép, új tartalmat kapott az ősi forma. Ideje érkezett, hogy a Szűz méhébe fogadja, s Fiú képében emberként világra szülje a teremtő Atyát. (Ég és föld ölelésében, Tanulmányok a gyermekvilágról.1998. 47-48.)

Továbbá a 14. képen, a királynő alakja mellett kétoldalt őrzőállatok is megjelennek, egy mókus és egy nyuszi; ezek Molnár V. József szerint az apai-anyai óvást, védelmet idézik meg:

„A koronás lányalak mellett igen sok esetben kétoldalt „őrzők” állnak; leggyakrabban nyúl vagy virág, de e kettő együtt is szerepelhet, (őrizhet még: lepke, fa, sátor és ház is). Ezeket az alakokat formájuk, „tulajdonságuk” teszik alkalmassá arra, hogy őrzők legyenek. Az őrzők a gyermeklélekről, a benne fészkelő ősképekről és az azokat előhívó eseményekről mesélnek a jelek nyelvén. [...] A minden gyermekkel veleszülető „életfát”, kicsi-mindenséget a Teremtő rendeléséből, mindenekelőtt a szülő őrzi: apa és anya. A kisgyermek kettőjük között érzi jól magát, ha sétál; de éjszaka is lélekgyötrő rossz álomból riadva ők adják biztonságát, kettőjük közé furakodik az ágyba. Az őrző más-más formája a gyerekrajzokon a más-más természetű, a különböző helyzetben, időben, módon valósuló szülői őrzésről vall, vagy annak hiányáról. ” (Molnár V. József Ég és föld ölelésében, Tanulmányok a gyermekvilágról 1998:54-55.)

15. kép – 6 éves fiú rajza

„Harci robot” A kisfiúk harcosokat jelenítenek meg előszeretettel, hogy ezzel önkéntelenül is erősítsék férfi nemi identitásukat.

A királynő alakjához hasonló módon a kisfiúknak is meg vannak a maguk nemi identitását erősítő figurái. Ezek elsősorban harcosok, hősök, huszárok, katonák, robotok, stb. Ők a mozgékonyabb, dinamikusabb, agresszívebb figurákba élik bele magukat, hogy ezzel erősítsék férfiúi mivoltukat, készüljenek önkéntelenül is a férfi szerepre. (15. kép)

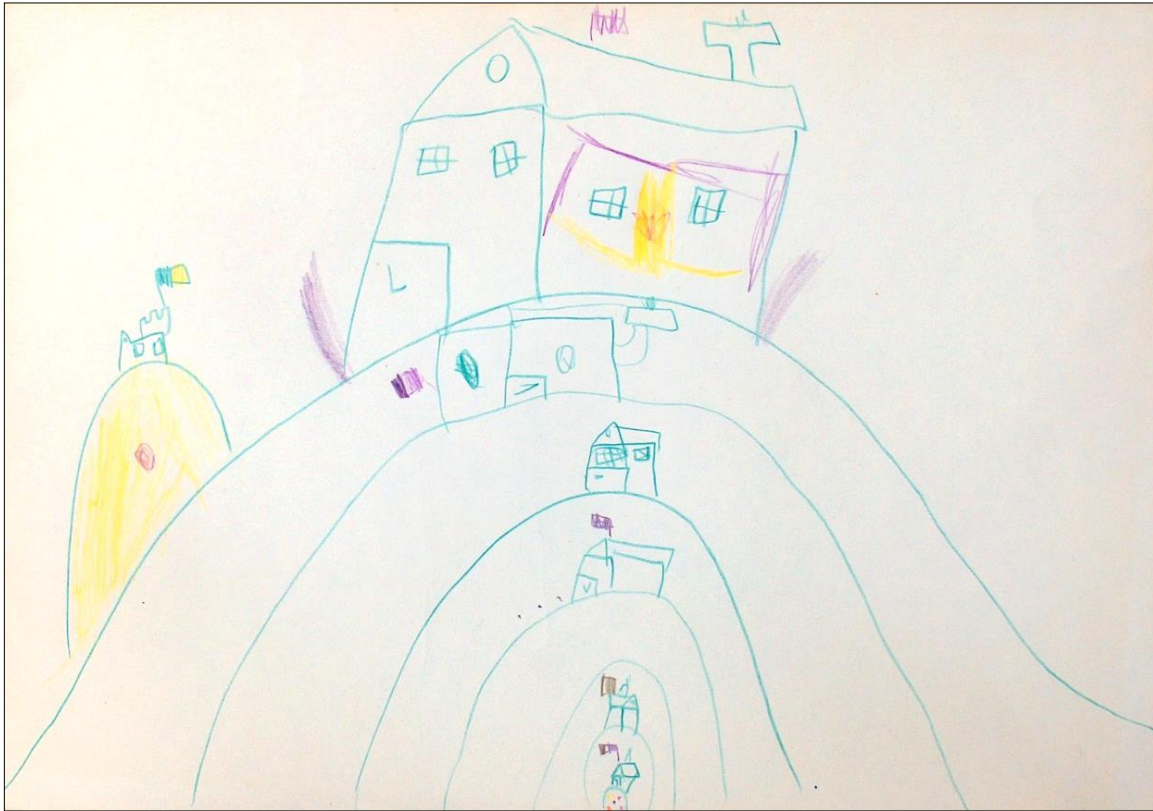
16. kép – A találkozás pillanatai, 6 éves kislány alkotása

A 16. képen a gyermek más gyermekhez való kapcsolódását mutatja, a szociális készségek alakulását, fejlődését a nagycsoportos óvodás gyermekben. A kislány virágot ad át a kisfiúnak, kedveskedése kifejezéséeként. Természetesen mindketten királyi gyermekek, hiszen koronájuk van, kitüntettségüket fokozza még az átlós vonalak is, ki jelölve a legfontosabbat, az átadás gesztusát. Felettük a Nap mosolyog le rájuk. Ha a megjelenő érzelmeket leolvassuk a rajzról, akkor a megilletődés testbeszéde jelenik meg a királyfi alakjában. A királylány testbeszédében az önzetlen odaadás érzete látszik kifejeződni. Az érzelmek felismerése magunkban és másokban, tudományosan a mentalizáció, lesz az alapja az érzelemszabályozásnak és így a viselkedésszabályozásnak. A rajzról tehát megállapíthatjuk, hogy jól fejlődnek a gyermekben a szociális készségek.

17. kép – Sanyi 5 éves A markoló gép

A **narratív szelf – érzet (sense of a narrative self)** 3 éves kortól jelenik meg (Stern 1989.). A gyermek értelmezni kezdi mások viselkedését is, elkezd történeteket, narratívumokat mesélni. Az *érzelmeket, gondolatokat, szándékokat tükröző történetek egyféle önéletrajznak is felfoghatók* (Kapusi Gyula *A pszichiátria magyar kézikönyve 2003:137.*). A 17. képen erre látunk példát. A kis 5 éves gyermek alkotó rajzán a formák ösképi alapjai továbbra is jelen vannak, azonban már egy külső valóságban is eljátszódó hétköznapi történetet mond el, nevezetesen a markológép dolgozik, éppen felmarkolni szeretne valamit. **Nem azt rajzolja le élethűen, amit lát, hanem amit tud a dolgról,** (ideovizuális kifejezőmód) hiszen beleláthatunk a markológép belsejébe, mintha fala átlátszó lenne (transzparencia jelensége). Látjuk az embert, aki éppen botkormányával igazgatja, irányítja a markoló szerkezetet. Ezzel már a gyermek a rajzfejlődési úton eljutott a narratívumok, és a mesék világába, most már akármilyen történetet el tud mondani a vizuális nyelv eszközeivel. Nemcsak belső képzetait, hanem a világról alkotott képét, ismereteit is meg tudja fogalmazni a rajzolás segítségével.

18. kép - Fanni (5 éves)

A 18. kép igen izgalmas a bemutatott körkereszt kompozíciós rend kialakulása folyamatának szempontjából. Felnőtt ésszel, felületesen nézve látszólag valamilyen téri távlat látszik a rajzon. De ez csalóka, mivel jobban megnézve rájöhethetünk, hogy távlatnak ez igen csak alkalmatlan, hiszen a perspektíva paradoxonja jelenik meg. A perspektívában a távolabbi dolgok a kisebbek, a közelebbiek a nagyobbak, itt pedig minden pont fordítva van. A térábrázolás helyett inkább a kisgyermek töprenkedéséről van itt szó. A kisebb házat, mely dombon áll egy nagyobb domb fogja körbe, melyen szintén egy ház áll, azt pedig egy még nagyobb domb fogja körbe és így tovább, és tovább. Így tágul a megismerendő világ, felfelé egészen az égig. Lakásunk egy házban van, az egy városban, az pedig egy országban, és így tovább. A művésztudományokban és a művészetterápiában elterjedt újabb felfogás szerint, ezt egyfajta vizuális metaforaként is értelmezhetjük a gyermek rajzi megnyilvánulásaként: „A vizuális metaforákat verbális társaikhoz hasonlóan a befogadók általában nem tudatosan értelmezik, mégis hatással vannak arra, hogy a szemlélők miként fogják fel önmagukat és az őket körülvevő világot.” (Virág Ágnes 2019: 85.)

„A metaforák használata olyan folyamat, amely az élet korai szakaszában kezdődik a csecsemő tapasztalatainak gondozója kommunikációjában megjelenő nem-verbális leképezési jegyekkel (pl. az érzésállapotokhoz párosuló arckifejezések.)” (Dominik Havsteen – Franklin 2020:240.)

Megjegyzem, hogy a magyar paraszti kultúrában is, sokszor a népi alkotó sem a látott valóságot képezi le, hanem – a közösségi minták által formált – belső képzetét vetíti ki alkotására, díszítményeire, így válik az költőivé. Vagyis a megtapasztalt valóságot továbbteremti sajátos formákba.

Az én-fejlődési folyamatot firkái által újra végigjáró gyermek útja egy lelki folyamat, ami kapcsolódik, de nem feltétlenül esik mindig egybe a kognitív rajzfejlődési folyamattal. Ha az óvodáskorú gyerekek egy, az élethű ábrázoláshoz közelebb álló emberrajzmintát mutatnak, kiderül, hogy azt is le tudja másolni, hogy megfeleljen a felnőttek igényeinek, de utána elmélyülten tér vissza saját „ákom-bákomjaihoz”. Ez azt is mutatja egyben, hogy a rajzolás kettős funkciója igen korán megjelenik; a praktikus hétköznapi ábrázolás, és a művészi önkifejezés.

Moholy Nagy László, a világhírű fotográfus, konstruktivista festő, ipari formatervező, a Bauhaus iskola tanára, a "mindenki tehetséges" gondolatot képviselte. Margaret Mead gondolataira támaszkodva a következőket írja: „.... az ősi kultúrájú társadalmakban a művész nem különálló személy, akinek nincs közvetlen és szoros kapcsolata társadalmának gazdasági folyamataival és hétköznapi tapasztalataival. Az a fajta művész, akit tehetsége elkülönít a többiekétől, vagy aki csak azért válik művésszé, mert életútja elkülönítette a többiektől, itt úgyszólván ismeretlen. Ehelyett, a művész olyan személy, aki a legjobban csinálja azt, amit mások, sokan mások, kevésbé jól csinálnak. Alkotásait, legyen akár koreográfus, akár táncos, akár fuvolás, akár fazekas, vagy templomkapu fafaragója, mindenki úgy tekinti, mint amelyek nem fajtájukban, hanem csak minőségileg különböztek kevésbé tehetséges honfitársai teljesítményétől. Az a felfogás, amely a művészen másoktól alapjában különböző lényt lát, végzetes minden adekvát művészi forma kifejeződésére, mely kielégítheti a művészi formák által nevelt egyéneknél kifejlődött érzékenységet.”

„Azelőtt az akadémikus művészeti iskolákban a múlt műalkotásainak elemzése és utánzása elég volt ahhoz, hogy valakit hivatásos művésszé avassanak. Az volt a feltevés, hogy aki megtanulja a szabályokat s pontosan követi az előírásokat, művésszé válik. De ma már ennél jobb tanácsot tudunk adni: „Légy önmagad! Éber, becsületes és emberi!”

A laikus őszinte kifejezése bármilyen médiumban a „művészet” kezdete lehet. Ezért tartozik az amatőr, a műkedvelő a jövő társadalom reményteljes ígéretei közé. Ő a hiteles bizonyítéka annak, hogy az érzelmileg stimulált céltudatos akció és reakció milyen sokféle lehetősége rejlik az emberben. A „művészet” egy belső kényszernek, egy felszabadító katarzisznak, a gátlások és konfliktusok kiküszöbölésének lehet az eredménye. Éppúgy lehet egy érzelmi túláradás levezetése is. Ilyen kifejezés az emberek által vagy az embereknek szóló művészet; a normális élet része, amely épp oly természetes kelléke az életnek, mint a levegővétel. ....”

„Kiindulópontul szolgálhat a környezetre, valamint a kifejezési anyagra – színre, a hangra, a tömegre, a térre – való, örökösen visszatérő pszichofizikai reakció is. Elméletileg úgyszólván még a történelem előtti ember pozícióját is választhatná bárki kiindulópontul, mert még ez a kiindulás is hozzásegít ahhoz, hogy érzelmi „műveltséget” szerezzen, vagyis azt a képességet, hogy érzelmi impulzusok által ösztönzött anyagot fogalmazzon meg. Ez a tapasztalatból és a megkülönböztetés intenzitásából fakadó esztétikai érzék által okozott örömhöz vezethet.....De az, aki az önkifejezést megtagadja magától, emocionálisan éppúgy elsorvad, ahogy a test is, ha megtagadjuk tőle a táplálékot. ....Ezért biológiai szükséglet. A művészet érzékennyé teszi az embert az iránt, ami a legértékesebb benne, oly módon, hogy felerősíti a sok élményrétegből összetevődött kifejezést. Ezekből a művészet egységes megnyilvánulást formál, akár az álom, amely a legkülönfélébb nyersanyagokat kristályosítja tudattalanul. A művészet a társadalmi, intellektuális és emocionális lét egyensúlyát igyekszik megteremteni; magatartások és vélemények, félelmek és remények szintézisét.”

„Nem győzzük eleget hangsúlyozni, hogy minden emberben mélyen elrejtve megvan a biológiai képesség, hogy kifejlessze magában ezt a nyelvet. Mindenki kreatív. Természeténél fogva mindenki alkalmas arra, hogy befogadjon és asszimiláljon érzéki élményeket; hogy gondolkodjék és érezzen. Az iskoláknak ismerniük kell azt a technikát, amelynek segítségével az ifjúság legfogékonyabb éveiben kifejleszthető ez a természetes adottság.....”

„Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy mindenki érzékeny zenei hangok, színek, tapintási és térbeli összefüggések iránt: más szóval mindenkinek része lehet mindezekben az élményekben és mindenki bármilyen médiumban létre tud hozni nem verbális kifejezési produktumokat. Minden általánosan egészséges ember értelmezni tudja a zenészt, a festőt a szobrász anyagát, éppen úgy, ahogy értelmezni tudja a nyelvet, a beszélő szóbeli anyagát. Ez a mindennapi életre is igaz. Emberek, életük válságos pillanataiban át tudják törni a konvenciókat és gátlásokat, és a „normális” képességeiket messze fölülmúlva „csodákat” tudnak véghezvinni. Más oldalról a gyermekek és az ősi kultúrájú népek alkotásai szolgáltatnak erre nézve bizonyítékot; az ő spontaneitásuk általában valami belső biztonságból fakad, amelyet még nem rendítettek meg a tökéletességre törekvő ember kétségei. A gyermekek az emocionális intenzitás pillanataiban

énekelnek, rajzolnak, festenek, táncolnak. Ezek a kifejezési típusok nem mindig azonosak a „hivatásos művészek” művészetével, de mindenesetre egy olyan élet példái, amelyet belső szükségletek irányítanak. Emocionális megfogalmazás és kifejezés nélkül az élet egyetlen nagy frusztrációvá válik.” (Moholy Nagy László 1946, 1996:25-28.)

Moholy Nagy László írásában lényegében arra utal, hogy az emberiség történetében és mindenkori társadalmában, minden egyénben jelen van egy velünk született adottság művészi kifejezésre, alkotásra, esztétikumra, amely vagy kifejlődik az egyénből vagy nem. Én ezt neveztem el eredendő kifejezésmódnak.

Felhasznált és ajánlott irodalom:

1. A pszichológia alapjai (1998) Szerk: Bernáth László, Révész György Tertia Kiadó Bp.
2. Cathy A. Malchiodi (2003.) A gyermekrajzok megértése Animula Kiadó
3. Claire Golomb (1992): The child's creation of a pictorial world. Berkeley, University of California Press
4. C. G. Jung (1916, 1990): Bevezetés a tudattalan pszichológiájába. Európa Könyvkiadó Bp. 1990.
5. C. G. Jung (1993): Az ember és szimbólumai, Göncöl Kiadó
6. C. G. Jung (1994): Mélységeink ösvényein, Analitikus pszichológiai tanulmányok, Gondolat Bp.
7. C. G. Jung (1999): Mandala. Képek a tudattalamból. Édesvíz kiadó, Bp.
8. C. G. Jung (2000): A filozófusok fája Édesvíz kiadó, Bp.
9. C. G. Jung (1987): Emlékek, álmok, gondolatok, Európa Kiadó, Bp.
10. D. N. Stern: A csecsemő személyközi világa, (1985, 2002.) fordította: dr. Balázs-Piri Tamás, Animula, Bp. 2002.
11. Daniel N. Stern (2004): A jelen pillanat (Mikroanalízis a pszichoterápiában) Animula Bp.
12. Diószegi Vilmos (1958): A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben Akadémiai Kiadó
13. Dominik Havsteen – Franklin (2019, 2020): Kreatív művészetterápia, In: Peter Fonagy, Anthony W. Bateman: Mentalizáció alapú terápia kézikönyve, 2019. Oriold és Társai Kiadó, Budapest 2020.
14. Fecskó-Pirisi Edina (2017) Az alkotófolyamat a pszichoanalitikus művészetpszichológia tükrében In: IMÁGÓ pszichoanalízis-társadalom-kultúra szakfolyóirat Budapest 6. évfolyam, 1. szám,
15. Feuer Mária (2000)A gyermekrajzok fejlődéslélektana Akadémiai Kiadó
16. Fejlődéslélektani olvasókönyv (1997) szerk.: Bernáth-Solymosi, Tertia Kiadó Bp.
17. Gardner, Howard (1983) Artful scribbles Boston, Harvard University Press
18. Gazda Klára (1980) Gyermekvilág Esztelneken, néprajzi monográfia Kriterion könyvkiadó, Bukarest
19. Gerő Zsuzsa (1974): A gyermekrajzok esztétikuma Akadémia Kiadó Bp. Flaccus Kiadó Bp. 2003.
20. Hárdi István (2002): Dinamikus rajzvizsgálat, Medicina Könyvkiadó Rt. Bp.
21. Hoppál Mihály (1994): Sámánok, Lelkek és jelképek Helikon Kiadó Bp.
22. Jean Piaget (1978): Szimbólumképzés gyermekkorban Utánzás, játék és álom; a kép és ábrázolása Gondolat Kiadó, Bp.
23. Jelképtár: Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György, Helikon
24. Jelképek-Kommunikáció-Társadalmi Gyakorlat Válogatott tanulmányok a szimbolikus antropológia köréből Szerk.: Hoppál Mihály és Niedermüller Péter (1983): Tömegkommunikációs Kutatóközpont Bp.
25. József Attila (1924): Összes versei Szépirodalmi kiadó 1975.
26. Kardos Lajos (1964): Általános pszichológia. Tankönyvkiadó Bp.
27. Kárpáti Andrea (2001): Firkák, formák, figurák Dialóg Campus Kiadó
28. Kárpáti Andrea (2005): A kamaszok vizuális nyelve Akadémiai Kiadó
29. Karl Koch (1954): Fa-teszt Bern- Stuttgart, magyarul Hermit könyvkiadó Bt. 2015.
30. Mérei Ferenc- V. Binet Ágnes (1985): Gyermeklélektan. Gondolat Bp.
31. Merényi Márta (2004): Mozgás- és táncterápia In. Pszichoterápia folyóirat XIII évfolyam. 2004/február <http://www.mentalport.hu/a-folyoirat/korabbi-szamok/xiii-efolyam/2004-februar/merenyi-marta-mozgas-es-tancterapia/>
32. Merényi Márta - Korbai Hajnal (2021): Pszichodinamikus mozgás- és táncterápia, L' HARMATTAN Kft. Bp.
33. Merényi Márta (2007): Tudatállapotok jelentősége a pszichodinamikus mozgás- és táncterápiában Pszichoterápia folyóirat XVI évfolyam 2007/augusztus
34. Moholy-Nagy László (1946, 1996.): Látás mozgásban. Kiadta a Paul Theobald Company Chicago, magyar nyelvű kiadás: Műcsarnok-Intermédia, Budapest 1996.

35. Molnár V. József (1990. 2003): A nap arca, A gyermekrajzok üzenete Örökség Könyvműhely, 2003.
36. Molnár V. József (1998): Ég és föld ölelésében, Tanulmányok a gyermekvilágról. Örökség Könyvműhely
37. Molnár V. József (1996, 2004): Világ-virág, A természetes műveltség alapjelei és azok rendszere. Örökség Könyvműhely, Bp.
38. Peter Fonagy, Jon G. Allen, Anthony W. Bateman (2008, 2011): Mentalizáció a klinikai gyakorlatban, Amerikai Pszichiátriai Kiadó Inc 2008, magyar nyelven: Oriold és Társai Kft Budapest: 2011
39. Platthy György – Dr. Rónai Béla (1978) Népművészet Tankönyvkiadó, Bp.
40. Platthy István (1994): Állami gondozott gyermekek és fiatalok személyiségfejlesztése a képzőművészet eszközeivel. In: Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat Bp. 1994/2-3 szám.
41. Platthy István (2003): 1. Művészetterápiás Világkongresszuson elhangzott előadása, CD-rom
42. Platthy István (2003): Kamaszkori személyes mítoszok. Gyermekotthonban élő fiatalok rajzainak elemzése. In. Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat Bp. 2003/4-5. szám
43. Platthy István 2018. Az eredendő kifejezőmód, A korai gyermekrajz- fejlődési folyamat összehasonlító elemzése az érzetek kialakulásával, és az ősi képzetekkel. In. Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat, 29. évfolyam, 2018/ 4-6. Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat, 29. évfolyam
44. Platthy István (2019): Érzelmi elhanyagolás, hospitalizáció, szimbiotikus állapotok, érzelmi labilitás In. Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat, 30. évfolyam, 2019/1-3. szám
45. Platthy István, Poór Anna (2019): „Virágba borult csillagok” Népi motívumkincsünk üzenetének felhasználása a művészetterápiában és a vizuális nevelésben In. Fejlesztő Pedagógia szakfolyóirat, 2019/4-6. „Népművészet a nevelésben” című tematikus számában
46. Platthy István (2020): „Csillagbölcső”. A születés témájának művészetterápiás feldolgozása népi motívumok segítségével, műhelytanulmány In. Pszichoterápia szakfolyóirat 29. évf. 2020/4 szám
47. Platthy István (2021): A természet változásrendjére, a népművészet formakincsére épülő művészetterápiás és művészeti nevelési módszer, Csontváry Képzőművészeti Stúdió Egyesület, Pécs
48. Rhoda-Kellogg (1958) What Children Scribble and Why. National Press, Palo Alto, California
49. Rhoda-Kellogg (1969): The Psychology of Children's Art. CRM Associates for Random House, Del Mar, California
50. Rhoda-Kellogg (1970): Analyzing Children's Art. National Press Books, California
51. Rudolf Arnheim (2004): A vizuális élmény, Az alkotó látás pszichológiája Aldus Kiadó, Bp.
52. Sándor Ildikó (2005): Tücsökringató - Ölbeli játékok Hagyományok Háza, Bp
53. Szabó Réka (2015): Metaforák és szimbólumok, C. G. Jung szimbólumértelmezése és a fogalmi metaforák elméletének összevetése Oriold és Társai Kft Bp.
54. Székér Klára (2015): Szárnyas Nap, Egy állami gondozásban élő gyermek rajzfejlődése és elektív mutizmusból való gyógyulásának története, Magánkiadás Bp.
55. Tarján Gábor (2016): Ősi formák és jelképek. Napkút Kiadó Bp.
56. Tényi Tamás (2000): A pszichodinamikus pszichiátria a legújabb pszichoanalitikus eredmények tükrében Animula, Bp.
57. Tényi Tamás, Dr. Herold Róbert, Lénárd Kata (2013): A találkozás pillanata, In. Pszichoterápia folyóirat, 2000. áprilisi szám
58. Tihanyiné Vályi Zsuzsanna (2013): Amiről a gyermekrajzok beszélnek. Szegedi Egyetemi Kiadó, JATE Press, Szeged
59. Vass Zoltán (2006, 2013): A rajzvizsgálat pszichodiagnosztikai alapjai, Projekció, kifejezés, mintázatok. Flaccus Kiadó Budapest,
60. Vizuális képességek fejlődése, tanulmánykötet, (1995) szerk: Kárpáti Andrea Nemzeti Tankönyvkiadó
61. Virág Ágnes (2019): Hogyan működnek a vizuális metaforák? In. Médiakutató online szakfolyóirat Budapest Köt. 20, Kiad. 4, <https://www.mediakutato.hu>
62. Voigt Vilmos (2013) Etnoszemiotika Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó